

Інтернет контент як предмет вчинення злочину

Тарасенко Олег Сергійович –
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри оперативного-розшукової діяль-
ності Національної академії внутрішніх справ

У статті досліджено наукові погляди поняття та сутності інформації як предмету злочину. Зазначено, що інформація в інформаційному просторі мережі Інтернет, яка матеріально не відображається, але її можна ідентифікувати за певними ознаками, як приклад, сайт, соціальна сторінка, блоги, автор, акаунт, направленість тощо. Досліджено та визначено кримінальні злочини, предметом складу якого є Інтернет інформація (контент), з розподілом їх на певні групи. Надано авторське визначення Інтернет контенту як предмет злочину, тобто – інформація на Інтернет-ресурсі, яка містить форми або/та способи вчинення злочинів.

Ключові слова: Інтернет контент, інформація, предмет злочину, Інтернет ресурс.

З розвитком інформаційних технологій інформація в інформаційному просторі стала не лише способом спілкування з навколишнім світом, а своєрідним способом впливу на особу, способами та формами вчинення злочинів. Поряд з цим, у теорії кримінального права досить поверхнево відносяться інформацію до предмету складу злочину, у тому числі Інтернет інформації.

Стан наукової розробки. В теорії кримінального права досить ґрунтовно досліджено поняття та сутність предмету злочину, зокрема, необхідно виділити наукові праці таких вчених як Ю. Александров, В. Бутузов, В. Глістін, О. Горпинюк, В. Клименко, М. Коржанський, С. Кузьмін, О. Литвин, Б. Нікіфоров, О. Радутний, Н. Розенфельд, М. Рудик, А. Савченко, В. Тацій, А. Трайнін, В. Шеломенцев тощо. Традиційно до предмету злочину науковці відносять матеріальну річ (майно), під яким розуміють як речі, так і інші предмети матеріального світу, в зв'язку з якими або з приводу яких здійснюється злочин чи, впливаючи на які, винний посягає на суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом [1, с. 54]. Предмет складу злочину знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (кожні людина може сприймати органами чуття чи

фіксувати спеціальними технічними засобами) [2, с. 8].

Поряд з цим, є й інші погляди, як приклад, це можуть бути речі матеріального світу або існуючі в реальності нематеріальні об'єкти, властивості яких зумовлюють наявність або відсутність у конкретному діянні особи, з приводу або відносно таких речей або нематеріальних об'єктів, ознак конкретного злочину [3, с. 199], матеріальний предмет або нематеріальний об'єкт, що має інтелектуальну чи майнову цінність, з приводу якого або шляхом дії щодо якого вчиняється злочин [4, с. 13].

Також потрібно навести думку М. Панова, який стверджує, що до предмета злочину необхідно відносити й такі об'єктивно існуючі явища, які можуть емпірично визначатися і сприйматися органами чуттів або технічними засобами (інформацію або електричну та інші види енергії) [5, с. 85].

Окремо наведемо думку науковців [4, с. 22], які визначили предмет злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, та визначили, що ним є інформація, яка обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах і комп'ютерних мережах або пересилається каналами електрозв'язку.

Враховуючи окреслені думки, можна припустити, що в науці немає єдиного розуміння щодо поняття та сутності такого складу злочину як предмет. У той же час мало дослідженим залишається інформація (в її віртуальному вимірі), інформаційний простір як предмет злочину.

Основний зміст. Визначення інформації предметом злочину є необхідністю сьогодення, умовою правильної кваліфікації та визначення сутності злочинів, у яких вона фігурує [6, с. 81]. Насамперед це відноситься до злочинів, в яких інформація в будь-якій її формі містить ознаки вчинення злочину.

Безумовно, інформація як предмет злочину досліджено в теорії кримінального права доволі недавно. Це передусім пов'язане з новими формами та способами вчинення злочинів.

На сьогодні, науковцями в теорії кримінального права, все частіше проводяться дослідження з обґрунтуванням необхідності відходу від традиційного розуміння предмету злочину, зокрема, не тільки як матеріальний об'єкт (річ), а й нематеріальний (віртуальний).

Так, відійшовши від сталого розуміння сутності предмету злочину, О. Е. Радужний, досить ґрунтовно у своїй роботі дослідив цей склад злочину та обґрунтував, що під ним необхідно

розуміти речі або інші явища об'єктивного світу (інформація, енергія тощо), з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність в діянні особи ознак складу конкретного злочину [7, с. 10]. Як бачимо, на його думку, предметом злочину є також інформація, енергія як інше явище об'єктивного світу.

На переконання С. О. Орлова, інформація – нематеріальне явище об'єктивного світу, але в реальному бутті інформація завжди пов'язана з яким-небудь носієм, а комп'ютерна інформація – це інформація (відомості), що представлена у формі, придатній для її безпосередньої обробки в комп'ютерній системі й/або телекомунікаційній мережі, у тому числі комп'ютерні програми [6, с. 84]. При цьому, під нематеріальним розуміється не заснований на матерії, який не є матерією і не зводиться до матерії [8, с. 335].

Схожої думки дотримуються й інші науковці [9, с. 4], зокрема, до комп'ютерної інформації як предмета злочину необхідно відносити інформацію, що зафіксована на матеріальному носіїві.

З наведеного слідує, дані науковці стверджують, що комп'ютерна інформація може бути предметом злочину за наявності факту відображення її на певному носію (комп'ютерній системі та програмі, телекомунікаційній мережі). З цим, ми не можемо в повній мірі погодитися, оскільки зустрічаються випадки коли інформація може транслюватися (пересилатися) у реальному часі й не зберігатися на будь-якому носію.

На підтвердження наших слів, необхідно навести думку про те, що предметом злочину може бути інформація, яка передається у вигляді відеотрансляції через веб-камеру в режимі реального часу і споживається глядачем у момент її надання без запису на будь-які інші традиційно відомі носії [10, с. 119], а також пов'язана з незаконним втручання в роботу автоматизованих систем документообігу [11, с. 150].

На додаток, В. Кузнецов зазначив, що комп'ютерна інформація може передаватися на різних матеріальних носіях, але при цьому є незалежною від них, тому матеріальність такої інформації є відносною, водночас, даний вид інформації можна вважати майном у кримінально-правовому розумінні [12, с. 196-197]. Комп'ютерна інформація може бути віднесена до віртуального предмету, під яким розуміється такий предмет об'єктивного світу, який створений за допомогою спеціальних методів та (або) способів, є фізично відсутнім, але має зовнішнє представлення, або може набути такого представлення, за допомогою спеціальних методів або способів впливу [13, с. 9].

Останні визначення є найбільш вдало розкривають сутність комп'ютерної інформації та способи її передачі в кібернетичному просторі, під якими розуміється, штучне електронне середовище існування інформаційних об'єктів у цифровій формі, що утворене в результаті функціонування кібернетичних комп'ютерних систем управління і обробки інформації та забезпечує

користувачам доступ до обчислювальних й інформаційних ресурсів систем, вироблення електронних продуктів, обмін електронними повідомленнями, а також можливість за допомогою електронних інформаційних образів у режимі реального часу вступати у відносини (взаємодіяти) щодо спільного використання обчислювальних та інформаційних ресурсів системи [14, с. 87-88].

Виходячи з наведеного, можна припустити, що предмет злочину, пов'язаного з інформаційним простором, мережею Інтернет – це об'єкт, за допомогою якого вчиняється злочин, або є безпосереднім предметом злочину. Тобто, іншими словами – інформація в інформаційному просторі мережі Інтернет, яка матеріально не відображається, але її можна ідентифікувати за певними ознаками, як приклад, сайт, соціальна сторінка, блоги, автор, акаунт, направленість тощо.

Поряд з цим, інформація, яка пересилається, зберігається, відображається на сайті, соціальній сторінці, блозі надається споживачу у вигляді контенту. Контент – інформаційно значуще наповнення інформаційної системи [15], вся інформація яка міститься на сайті: текст, графіка, відео і тому подібні джерела інформації [16]. Іншими словами, контент – це все те, що ви бачите й чуєте на Інтернет-ресурсі.

В різноманітних публікаціях виділяють такі види контенту як: текстовий, графічний, інтерактивний, мультимедійний (аудіо, відео). Отже, виходячи з наведеного та проведений нами контент-аналізу Особливої частини Кримінального кодексу України [17], надає можливість визначити й систематизувати злочини предметом вчинення якого є інформація відображена в мережі Інтернет.

Першу групу складають злочини, предмет вчинення якого є текстовий, графічний та медійний Інтернет контент. Певними його критеріями є не конкретизована цільова аудиторія (за її згодою), злочин вчиняється за згодою споживача контенту, зокрема: заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади з використанням засобів масової інформації, у тому числі мережі Інтернет (ст. 109 КК України), заклики чи розповсюдження матеріалів, у т.ч. в мережі Інтернет, із закликами до вчинення посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України), сприяння вчиненню терористичного акту шляхом роз'яснення створення вибухового пристрою, планування здійснення терористичного акту (ст. 258¹ КК України), публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження матеріалів з такими закликами, у т.ч. з використанням засобів масової інформації (ст. 258² КК України), організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації (ст. 293 КК України), організація масових заворушень,

що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя (ст. 294 КК України), публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, а також розповсюдження матеріалів такого змісту (ст. 295 КК України), публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів (ст. 436 КК України), поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 4361 КК України), планування, підготовка агресивної війни чи воєнного конфлікту (ст. 437 КК України), публічні заклики до геноциду, а також розповсюдження таких матеріалів (ст. 442 КК України).

Другу групу складають злочини, предметом вчинення яких є текстовий та медійний Інтернет контент. У даному випадку зміст Інтернет контенту має такі критерії: цільова аудиторія – визначена (в супереч її волі), надається споживачу відкрито або приховано, але зрозумілою для нього мовою, зокрема: погроза вбивством (ст. 120 КК України), вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (ст. 189 КК України), погроза знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози (ст. 195 КК України), погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ст. 345 КК України), щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності (ст. 3451 КК України), щодо державного чи громадського діяча, а також щодо його близьких родичів, вчинена у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю (ст. 346 КК України), щодо службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок, застосована з метою припинення діяльності службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, або зміни її характеру в інтересах того, хто погро-

жує (ст. 350 КК України), щодо судді, народного засідателя чи присяжного, а також щодо їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя (ст. 377 КК України), щодо захисника чи представника особи, а також щодо їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 398 КК України), примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України).

Третю групу складають злочини, предметом вчинення яких є текстовий, інтерактивний та медійний Інтернет контент. Зміст Інтернет контенту має такі критерії: цільова аудиторія – визначена (за його згодою), надається споживачу приховано, але зрозумілою для нього мовою, зокрема: доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство (ст. 120 КК України), шахрайство шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ст. 190 КК України), збут підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224 КК України), незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України), незаконне придбання або збут спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (ст. 359 КК України).

Четверту групу складають злочини, предметом вчинення якого є текстовий, графічний, інтерактивний та медійний Інтернет контент. Зміст Інтернет контенту має такі критерії: цільова аудиторія – визначена (в супереч її волі суб'єкта, якому вона належить), надається споживачу відкрито, зокрема: незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК України), передача відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК України), розголошення відомостей, що становлять державну таємницю (ст. 328 КК України), розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут (ст. 3611 КК України), несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації (ст. 3612 КК України), розповсюдження повідомлень електровз'язку, здійснене без попередньої згоди адресатів, що призвело до порушення або припинення роботи електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електровз'язку (ст. 3761 КК України), несанкціонований доступ до автоматизованої системи документообігу суду (ст. 3631 КК України), завідомо неправдиве повідомлення суду, прокурору, слідчому або органу досудового розслідування про вчинення злочину (ст. 383 КК України) збут зброї масового знищення (ст. 440 КК України).

П'яту групу складають злочини, предмет вчинення якого є графічний та медійний Інтернет контент. Зміст Інтернет контенту має такі критерії: цільова аудиторія – визначена (за її згодою), надається споживачу приховано, але визначеним способом, зокрема: розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ст. 300 КК України), збут чи розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301 КК України).

Висновки. Підсумовуючи наведене, значимо, що Інтернет контент як предмет злочину – інформація (текст, графіки, аудіо, фото, відео), яка передається, розповсюджується або зберігається відкрито чи приховано на Інтернет ресурсі (сайт, соціальна сторінка, блог) за згодою або в супереч суб'єкта її споживання чи її власника, володільця, користувача, а також містить форми або/та способи вчинення злочинів.

Список використаних джерел

1. Александров Ю. В. Кримінальне право України : Загальна частина : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю. В. Александров, В. А. Клименко. – К. : МАУП, 2004. – 328 с.

2. Лашук Е. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Е. В. Лашук. – К., 2005. – 21 с.

3. Кузьмін С. А. До питання про удосконалення дефініції предмета злочину в теорії вітчизняного кримінального права / С. А. Кузьмін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 2. – С. 195-200.

4. Бутузов В. М. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина. Розділ XVI. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку / В. М. Бутузов, С. А. Кузьмін, В. П. Шеломенцев. – К. : Паливода А. В., 2010. – 152 с.

5. Панов М.М. Предмет незаконних дій на переказ; платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення М.М. Панов // Юридична Україна. – 2006. – №1. – С. 84-88.

6. Орлов С.О. Комп'ютерна інформація як предмет злочину / С.О. Орлов // Журнал Національного університету внутрішніх справ «Право і Безпека». – 2005. – № 41. – С. 81-85.

7. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. Е. Радутний. – Х., 2002. – 21 с.

8. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970-1980). Словник української мови: в 11 томах. – Том 5, 1974. – С. 335.

9. Рудик М. В. Незаконний збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. В. Рудик. – О., 2007. – 19 с.

10. Радутний О.Е. Інформація, яка надходить у режимі реального часу через веб-камеру, як предмет злочину, що передбачений ст. 301 КК України. «Інформація і право». – 2014. – № 1(10)/2014. – С. 115-119.

11. Дем'яненко І. В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду / І. В. Дем'яненко VIII // Від громадянського суспільства – до правової держави : Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених (Харків, 26 квіт. 2013 р.). – Харків, 2013. – С. 149–150.

12. Кузнецов В.В. Комп'ютерна інформація як новий предмет злочину / В. В. Кузнецов // Новий КК України: питання застосування і вивчення : матеріали Міжнародної науково-практичної конф. (Київ, 25–26 жовт. 2001 р.). – К. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 196–199.

13. Розенфельд Н. А. Кримінально- правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Н. А. Розенфельд. – К., 2003. – 17 с.

14. Словник термінів з кібербезпеки ; за заг. ред. Копана О.В., Скулиша Є.Д. – К. : ВБ «Аванпост-Прим» – 2012. – 214 с.

15. Контент: алфавітний показник [Електронний ресурс] // Словник іншомовних слів. – Режим доступу:

www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=10101&action=show.

16. Наповнення сайтів контентом [Електронний ресурс] // Rabota-vdoma інформація від 31.12.2013. – Режим доступу:

rabota-vdoma.ucoz.ru/news/jaki_e_vidi_kontentu_chim_napovnjati_sajt/2013-12-31-30.

17. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25, 26. – Ст. 131.

В статтє исследованы научные взгляды понятия и сущности информации как предмета преступления. Отмечено, что информация в информационном пространстве сети Интернет, материально не отображается, но ее можно идентифицировать по определенным признакам, в качестве примера, сайт, социальная страница, блоги, автор, аккаунт, направленность и тому подобное. Исследованы и определены уголовные преступления, предметом состав которого Интернет информация (контент), с распределением их на определенные группы. Предоставлено авторское определение Интернет контента как предмета преступления, то есть – информация на Интернет ресурсе, которая месит формы и / или способы совершения преступлений.

Ключевые слова: Интернет контент, информация, предмет преступления, Интернет ресурс.

The article examines the scientific views of the concept and essence of information as a crime subject. It is noted that the information in the

information space of the Internet, which is not materially displayed, but can be identified by certain features, such as an example, a website, a social page, blogs, author, account, direction, etc. Investigated and identified criminal offenses, the subject of which is the Internet information (content), with the distribution of them to certain groups. Author's definition of Internet content as an object of a crime is given, that is information

on the Internet resource' containing forms and / or methods of committing crimes.

Keywords: Internet content, information, crime object, Internet resource.

Стаття надійшла до редакції журналу 19 листопада 2015 року.